

doi: 10.3935/rsp.v19i3.1096

MIROVINSKI SUSTAVI – KAPITALNO FINANCIRANJE KAO ČIMBENIK SOCIJALNE SIGURNOSTI

Ivana Vukorepa

Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012., 409 str.

U svijetu danas postoji gotovo opća suglasnost o važnosti mirovinskog sustava, posebice u uvjetima ubrzanog starenja stanovništva. U skoro svim zemljama, pa i u Hrvatskoj, povećala su se izdvajanja za mirovine, a ipak velik broj umirovljenika ima pojedinačno razmjerno male mirovine. Dva su osnovna, međusobno usko povezana, razloga za probleme mirovinskog osiguranja: demografski i financijski. Generalno, starenje stanovništva (fenomen prisutan u svim razvijenim zemljama koji treba razdvojiti od biološkog starenja) predstavlja najvažniji uzrok povećanog pritiska na sredstva mirovinskih fondova. Tu pojavu dugoročno ne može izdržati nijedno gospodarstvo. Širom svijeta povećava se broj stanovnika starijih od 60 godina, kao i njegov udio u ukupnom stanovništvu. Zbog toga, neizbježno postoji trend povećavanja jaza između uplata mirovinskih doprinosa i isplata mirovina koji se rješava ili većim doprinosima ili neprestanim namirivanjem iz proračuna na račun drugih stavki. Ni jedno ni drugo nije poželjno. Dodatno, u mirovinskom sustavu generacijske solidarnosti (nekapitaliziranim, ili PAYG-u) ne postoji nikakva izravna veza između mirovinskih doprinosa i isplata, budući da se sve uplate troše na izdržavanje današnjeg naraštaja umirovljenika i ne jamči se ni postojeća razina mirovina u budućnosti, a kamoli poboljšanje standarda umirovljenika.

Kao način ublažavanja poteškoća mirovinskog osiguranja mnoge su zemlje širom svijeta na različite načine razvile kapitalno financiranje mirovinskog osiguranja. U Hrvatskoj je prilično slabo opće znanje o toj pojavi, ponajviše zato što je kapitalno financiranje kod nas razmjerno novija pojava. Stoga je više nego pohvalno upozoriti na nedavno objavljenu publikaciju Ivane Vukorepe pod nazivom *Mirovinski sustavi - Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti*, koju je objavio Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Publikacija je u značajnoj mjeri rezultat doktorskog istraživanja, obranjenog krajem 2011. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a sastoji se od pet cjelina.

U uvodnim napomenama autorica pojašnjava kako su mnoge zemlje širom svijeta u razdoblju od 1990. godine do danas reformirale svoje mirovinske sustave, ali se njihove reforme znatno razlikuju. Neke su zemlje provele samo parametarske promjene unutar postojećeg mirovinskog sustava, pri čemu su mijenjale načine indeksacije mirovina i/ili podizale dobne granice za umirovljenje. Druge su zemlje svoje mirovinske sustave usmjerile prema privatizaciji i uspostavile višedijelnih (ili višestupnih) mirovinskih modela koji se sastoje od javnog i privatnog osiguranja, odnosno uvele su kapitalizirano mirovinsko osiguranje.

Nakon kraćeg uvoda, u drugom dijelu knjige sadržan je prikaz društvenih prilika i tijek razvoja mirovinskih sustava. Pozornost se posvećuje privatnim i javnim oblicima osiguranja te se tumače njihova najvažnija obilježja i razlike. Ujedno se objašnjavaju i noviji trendovi u području mirovinskog osiguranja, kao što su vrednovanje i usklađivanje parametara u mirovinskom sustavu s obzirom na produženje očekivanog trajanja života i promjene broja osiguranika. Javno i privatno mirovinsko osiguranje nisu razdvojeni željeznom zavjesom, nego se ti mirovinski podsustavi

međusobno isprepleću i nadopunjuju. Kako bi pojasnila značenje privatnog mirovinskog osiguranja, Vukorepa argumentirano izlaže povijesni razvoj javnih i privatnih mirovinskih osiguranja, kao i utjecaj privatnih mirovinskih rješenja na razvoj javnih mirovinskih sustava. Također, više nego korisno, upoznaje hrvatske čitatelje s nekim kod nas gotovo posve nepoznatim pojmovima, kao što su *pension equity plan* (uobičajena kratica PEP, hrv. program pravednih mirovina) i *cash or deferred arrangement plan* - CODA (hrv. program gotovinskog novca ili odgođenog učinka). U ovom dijelu teksta vrlo se lijepo pojašnjava razvoj mirovinskog sustava u većem broju zemalja, posebice manjih zemalja poput Islanda, o čijim se modelima mirovinskog osiguranja manje zna, a iznose se neke popratne ilustrativne spoznaje o raznovrsnim događajima koji su pratili razvoj mirovinskog osiguranja, na primjer, značenje Edisona i Tesle za industrijski napredak SAD-a ili reakcije Churchilla na poznati Beveridgeov izvještaj. Konačno, autorica vrlo utemeljeno upozorava kako sva mirovinska rješenja imaju i prednosti i nedostatke. Pritom treba razlikovati obilježja pojedinog oblika mirovinskog sustava koje su mu sastavni dio, od onih koje su posljedica dobre ili loše organizacije samog sustava i drugih političkih i društvenih čimbenika i uvjeta kao što su neodgovarajuća institucionalna i kadrovska rješenja, nerazvijenost tržišta kapitala, štetni utjecaji povlaštenih skupina, politički ustupci i slično.

Funkcije mirovinskog sustava mogu se ostvarivati na različite načine pa stoga postoje različiti modeli mirovinskog sustava izrasli iz tradicija socijalne politike pojedine zemlje ili skupina zemalja. Ujedno, mirovinski sustav ima mnogobrojne zadaće koje su možda ponekad čak i međusobno suprotstavljene. U trećoj cjelini publikacije, na temelju izloženog povijesnog prikaza, pojašnjavaju se razvoj i najvažnija obilježja različitih oblika privatnih i javnih mirovin-

skih osiguranja prema 11 kriterija: nositelji upravljanja, pravno uređenje, obvezatnost sudjelovanja, osobni djelokrug, izvori financiranja, način financiranja, svrha davanja, visina davanja, odredivost i izračun davanja, oblik davanja te redistribucija. Posebnu pozornost autorica posvećuje izloženosti mirovinskih sustava rizicima. To mogu biti opći rizici kao što su ratni sukobi, gospodarski šokovi, demografske promjene i slično, odnosno posebni rizici poput rizika prinosa i rizika pogrešnih evidencija. U daljnjem tekstu objašnjavaju se važnost i odrednice primjerenosti mirovina, pri čemu Vukorepa naglašava kako je potrebno stopu zamjene (udio prosječne mirovine u prosječnoj plaći) staviti u korelaciju s godinama staža osiguranja i/ili razdoblja štednje, ali takvi podaci, nažalost, ne postoje. Ovo poglavlje završava osvrtom na izvore prava EU-a koji su u funkciji stabilnosti i primjerenosti mirovinskog osiguranja.

Kapitalno financirani podsustavi određenih doprinosa predmet su izlaganja u četvrtom poglavlju. S obzirom na to da je riječ o podsustavima koji funkcioniraju na istim načelima i po sličnim pravilima, opravdano ih je promatrati paralelno. Prvo se razmatra organizacijska struktura tih sustava, a nakon toga se izlažu odrednice visine mirovine, i to iznos uplaćenih doprinosa, ostvareni prinos, troškovi sustava i očekivano trajanje života primatelja. Najveće nepoznanice vezane su uz rizik prinosa jer su razlike u prinosu mirovinskih fondova ovisne o investicijskoj politici. Osim što naglašava važnu ulogu države u poticanju i kontroliranju investicijske klime koja omogućava ulaganje, autorica proučava i načine upravljanja rizikom prinosa. To se ostvaruje različitim modelima upravljanja imovinom mirovinskog fonda te mjerama zaštite od negativnog i nedostatnog prinosa. U Hrvatskoj je prisutna mala razlika u investicijskom ponašanju u pogledu oblika imovine u obveznom i dobrovoljnom mirovinskom osiguranju, što je odraz važećih

zakonskih ograničenja ulaganja, koja su od samih početaka kapitaliziranog sustava bila jednaka za obvezne i dobrovoljne mirovinske fondove. Iako su hrvatski mirovinski fondovi povećali ulaganja u stranu imovinu, to još uvijek nije dovoljno, a veća diversifikacija njihovih portfelja može se očekivati tek nakon punopravnog članstva Hrvatske u EU. Kod upravljanja imovinom mirovinskih fondova važna su investicijska pravila i organizacija portfelja. Mnogobrojni i složeni troškovi sustava mogu značajno smanjiti iznos visine mirovine pa se stoga nudi pregled uređenja troškova, uz upozorenje kako je teško praviti usporedbe među državama.

Peto, zaključno, poglavlje obuhvaća sintezu saznanja o mirovinskim sustavima i nudi smjernice za njihovo daljnje unapređivanje. Autorica vrlo lijepo pojašnjava kako je razvoj mirovinskih sustava obilježen stalnom potrebom za prilagodbom društvenim i gospodarskim okolnostima koje nastaju uslijed socijalnih, gospodarskih, političkih i demografskih promjena. Tako su se funkcije mirovinskih sustava mijenjale tijekom povijesnog razvoja. Sada uglavnom prevladava mišljenje kako je to ravnomjeran raspored potrošnje tijekom cijelog životnog vijeka te uklanjanje rizika siromaštva u starosti. Današnji mirovinski sustavi u različitim zemljama svijeta sastoje se od više privatnih i javnih dijelova te predstavljaju dinamičnu mješavinu stalno razvijajućih oblika. Zbog složenosti mirovinskog osiguranja, za probleme mirovinskih sustava nema jednostavnog i općeprihvaćenog lijeka. Autorica izlaže vrlo korisna razmišljanja na koji se način može ostvariti međugeneracijska solidarnost u sustavu mirovinskog osiguranja, kao i kako provesti prilagodbe i promjene mirovinskog sustava u cilju poboljšanja njegove dugoročne financijske održivosti.

U cjelini, riječ je o zanimljivoj, korisnoj i vrijednoj knjizi vrlo perspektivne autorice koja odlično poznaje problematiku kojom se bavi. Ova knjiga svojim vrlo stručnim

razmatranjem, razumljivošću i jasnim prijedlozima sigurno može biti od velike koristi donositeljima odluka, ali i građanima kod poboljšanja njihovog uvida u mirovinski sustav.

Predrag Bejaković
Institut za javne financije

doi: 10.3935/rsp.v19i3.1104

FILOZOFIJA RADA

Lars Fr. H. Svendsen

Zagreb: TIM press, 2008., 173 str.

»Rad je fenomen ogromnog broja varijanti i aspekata koji nam onemogućuju ponuditi ikakav jednostavniji odgovor na pitanje što je rad.« Tom rečenicom, u samom uvodu svog djela *Filozofija rada*, norveški profesor Lars Fr. H. Svendsen započinje svoju priču o različitim aspektima rada, o njegovom značenju i smislu za ljudski život, opisujući kakav je rad bio nekad, kakav je danas i u što će se možda pretvoriti u budućnosti. Oslanjajući se na značajne sociologe i filozofe, od Marxa do Kanta, od grčkih mislilaca pa sve do ekstremnim Taylorovih načela upravljanja, zajedno s vlastitim razmišljanjima i iskustvima, knjiga istražuje ulogu koju rad ima u našoj potrazi za srećom i životnim ispunjenjem. Knjiga je podijeljena u devet poglavlja, a u svakom od njih rad se promatra iz drugačije perspektive.

Prvo poglavlje, *Od prokletstva do poziva: kratka povijest filozofije rada*, autor dočarava dva pogleda na rad kroz povijest i u različitim društvima, rad kao besmisleno prokletstvo i kao smisleni poziv. Od klasičnih grčkih filozofa koji nisu cijenili